

UMBERTO ECO: A PRÁGAI TEMETŐ. BUDAPEST, EURÓPA KÖNYVKIADÓ, 2012.

PAZS: Hadd kezdjem egy – mondjuk úgy – provokációval. Nádas Péter egy interjújában arról beszél, hogy létezik az ún. középregény műfaja, ezek amolyan „nagyon tisztas, de nem túl jelentős teljesítmények”, melyeknek legfőbb erénye, hogy életben tartják magát a regényolvasói tradíciót, alapvetően viszont semmire sem köteleznek. Példaként Gabriel García Márquez és Umberto Ecót említi. Megvallom, én kissé meghökkentem ezen a kategorizáláson. Te mit gondolsz erről?

GA: Ecónak erre a regényére semmiképpen sem vonatkoztatnám Nádas meglátását. A regényolvasói pozíciót ugyan életben tartja, de elég kemény dió a befogadónak ahhoz, hogy annak, aki hajlandó belemerülni a fikcióba, el kelljen köteleződnie. Itt van például mindjárt A prágai temető eleje: ehhez hasonló gyűlöletbeszédet én eddig nem olvastam – persze, biztos van, csak nem került a kezembe –, amivel a regény (egyik) elbeszélője sorra megsemmisítően szól a zsidókról, németekről, franciákról, még jó néhány nemzetéről, aztán a papokról, külön a jezsuitákról, a nőkről... Huh, hát ezt én jelentős teljesítménynek láttam, mivel egy olyan elbeszélőt konstruál meg, akinek minden tabun túl is ellenszenvesnek kell lennie.

PAZS: Először is, irigyellek az olvasmányélményeidért. Nekem viszont épp ez a „sűrűség” tűnt már-már valóságosnak. Létezik olyan ember, aki gyakorlatilag mindent gyűlöl a világon? Nemcsak azt, ami „más”, „a Másik”, hiszen önmagát is utálja. Bizonyára van, csak feltevődik a kérdés, hogy egy irodalmi mű lapjain hogyan működik egy ilyen szerű karakter. Nekem kicsit sok volt. Simonini kapitányt olyannyira példázatos figurának alkotta meg Eco, hogy a karakter valóságosága került veszélybe.

GA: Simonini valóságosága számomra sem volt kérdés. Vagyis egyáltalán nem valóságos, és nem is úgy működik, mint egy regényszereplő. Hiszen gyakorlatilag ő teremti meg az eseményeket, amelyekben részt vesz, akár úgy, hogy meghasadt érje másik felével vitatkozik, akár úgy, hogy a történelmi (nek mondott) cselekményszálát ő indítja és téríti, amerre óhajta. Számomra Simonini a regényírás metaforájaként mutatkozott meg. S mint ilyen, el tudott bővülni. A regény sűrűségével azonban nekem is gondjaim voltak. A metafiktív szál köré ugyanis Eco a maga alaposságával olyan konzisztenciájú történelmi szöveget terített, amelyet nekem megemészteni sem kedvem, sem időm nem volt. Te el tudtál az évszámok, többé-kevésbé ismert nevek, össze- és visszaesküvések között igazodni?

PAZS: Egy idő után feladtam, de azt hiszem, Ecónál nem is ez a lényeges: a tetemes jegyzetapparátus mindig eligazít valahogy. És ha már regénytradícióról esett szó az imént, Eco újabb regénye nagyon is problémátlanul simul bele abba az áltörténelmi regénytípusba, amelynek talán ő a nemzetközileg legjelentősebb képviselője. Kicsit olyan A prágai temető, mint az előző műveinek a kollázsa: leginkább A Foucault-inga témavilága köszön vissza, de a memoárjelleg és persze az illusztrációk sokasága a Loana királynőhöz közelíti, a szélhámoskarakter pedig a Baudolinóhoz. Én nagy elvárásokkal kezdtem neki, és az elején úgy tűnt, hogy ezek az elvárások nem alaptalanok. Végül mégsem ez lett a legújabb Eco-„nagyregény” (mert bizony, bárki bármit mond, van neki olyan, A rózsza neve meg A Foucault-inga). Mintha kifulladás látszana ez a regénytechnika, nem gondold?

GA: Ha azt kérdezzük magunktól meg egymástól is, hogy írhat-e olyan könyvet Eco, amelynek színvonala lemaradhat a saját regényei mögött, akkor arra valószínűleg igennel kell válaszolnunk. Horribile dictu, még Márquez sem bírta ugyanazon a színvonalon. A prágai temető technikája valóban hasonló az előző nagyregényekéhez, de az elvárások arra is vonatkozhatnak, hogy ezen belül mit tud nyújtani Eco. Simonini és Dalla Piccola abbé levelezése, közös memóriájuk, végül Simonini kigyógyulása a tudathasadásból, az abbé „megölése” nekem ezen az ecói regénypoétikán belül frissen hatott. Végül is van olyan, hogy ecói regénytechnika, amely az olvasót felkészíti arra, hogy milyen jellegű szöveget fog olvasni. Olyan nagyot újítani ezen a szerző valószínűleg már nem fog. Amikor úgy olvastam A prágai temetőt, hogy nem az Eco elképesztő regényírói teljesítményéhez mértem, hanem engedtem egymagában dolgozni, akkor igen nagyívű kulturális berögződést volt képes megmozgatni, bemozdítani. Mindig is elbűvölt engem az a gondolat, hogy például a '48-as forradalom, amelyre rá vagyunk görcsölve mi, magyarok, egy fiktív tartalom, és erre ráerősített most Eco. Az egész regény a '48 utáni európai politikai mozgásokat tárgyalja úgy, hogy becserkész egy ilyen szélhámost, okirathamisítót, besúgót, mint Simonini, ami, tudja, hogy ha az irodalom eszközeit bevetjük a valóságban, akkor abból egészen jó kis kavargás kerekedhet, amely ráadásul hihető. Így Dumas regényeiből merít ihletet, amikor hamis jelentéseit megírja, és azok, akik általa informálódni szeretnének, még csak el sem hiszik, amiket irkál, valahogy mégis az „vonul” be a történelembe. Az olasz és francia nevek helyett nekem mindegyre a magyar történelem nagyjai és kicsinyei táncoltak a szemem előtt: milyen érdekes lenne, ha itt is hasonlóképpen történt volna.

PAZS: De hát Eco legfőbb állítása éppen az, hogy így is történt: mindig és mindenhol ugyanúgy történik. „Igaz ugyan, hogy Simone Simonini viszont összeollóztam, s ezért csupa olyasmit tulajdonítottam neki, amit valójában mások vittek végbe, de bizonyos értelemben azért mégiscsak létezett ő. Sőt, az az igazság, hogy mindmáig itt van köztünk” – írja. És éppen ennek kapcsán motoszkált bennem végig az az érzés, hogy valami nincs rendjén: ennek a nagy ívű, szépen felépített összeesküvés-katedrálisnak valamelyik tartóoszlopa inog. Azt is tudom, miért. Simonini végigrohan az egész zivatáros tizenkilencedik századon (végeredményben melyik század nem volt zivatáros?) mint intrikus, okirathamisító, szélhámos és feketeöves provokateur, egy személyben hordja magával mindazt a szennyet, amit ez a történelmi korszak felhalmozott. Ott van Garibaldi körül, a párizsi kommünnél, legyártja az antiszemizmus alapidokumentumait, szerepet vállal a Dreyfus-ügyben, belemászik a szabadkőműveliség „titkaiba” és így tovább; és legfőképpen: húzogatja a szálakat. Mit csinál? Összeesküvés szöveg. Folyton-folyvást. Miközben Eco alapállítása az, hogy az összeesküvés-elméletek mesterséges konstrukciók, a zsidó- és bármiellenesség alapjait jelentő konspirációs teóriák koholt vádakon, megrendelésre előállított sztereotipikus mintákon alapulnak, mit látunk? Az összeesküvés-elméletek létrehozására irányuló összeesküvéseket. Egy grandiózus konspirációs teóriát, arról, hogy miként születnek a konspirációs teóriák.

GA: Igen, Eco megállapítása ez. De én nem tudtam komolyan venni. Inkább egy fricskának láttam, egy játéknak. Te komoly szerzői intenciót látsz emögött? Annyiban igazat adok neked, hogy egy játéknak, metafikciós metaforán alapuló kísérletnek kissé túlságosan egzakt ez a munka. De akkor te azt mondod, hogy Eco komolyan gondolta? Hogy nem ironikusan gondolja az összeesküvések létezését?

PAZS: Az irónia a legtöbb esetben nem függeszti fel az állítás komolyságát. Sőt, arra találták ki, hogy bizonyos állításokat nagyon erősen és provokatív módon aláhúzzon. És hogy mennyire komolyan lehet venni, példa rá, hogy Ecót máris azzal vádolták meg, hogy túlságosan szimpatizál maga teremtette karakterével. Magyarán, olyan sikeresen és reflektálatlanul ábrázolta egy meggyőződéses

antiszemita és „gyűlöletbeszélő” lelkivilágát, hogy az már gyanús. Ami agyrém, és csak azt jelzi, hogy vannak emberek, akiknek fogalmuk sincs az irónia mibenlétéről.

GA: Ha ez így van, akkor visszakanyarodunk a beszélgetésünk első feléhez: lehet, hogy ez a regénye így más Ecónak: kimutat a fikcióból, a reflektálatlanság felé. Én azt hiszem, ezen jól mulat a szerző. Ő egy Simonini, aki csapdába csalja olvasóit. És arról még nem is szóltunk, hogy micsoda merész témaválasztás ez a politikai korrektség korában.

PAZS: Szóval mégiscsak nagy huncut a professzor úr. És még mindig meg tud lepni valamivel.

Kategória: Téka

Denumire autor: Gál Andrea - Papp Attila Zsolt

Látó Szépirodalmi Folyóirat